

85 let od skonu TGM – a emise z roku 1930

Loni uplynulo 85 let od smrti Tomáše G. Masaryka, filosofa, politika a obnovitele samostatnosti českého a slovenského národa – v prvním případě po třech a ve druhém dokonce po deseti stoletích. Byly doby, kdy byla jeho osobnost hojně připomínána, a to i v našem oboru – filatelii, i doby, v nichž byl naopak takřka vytěsňen z historie. Připomeňme si ho tedy prostřednictvím jedné ze známkových emisí, jež mu byly věnovány. A využijeme přitom příležitost představit jej i z méně známé stránky a ukázat souvislost s dneškem.

FRANTIŠEK BENEŠ

Masaryk byl svým původem příslušníkem všech tří největších národností žijících v nově vzniklé republice.¹⁾ Jeho tatínek Jozef Maszárik²⁾ byl Slovák z obce Kopčany nedaleko moravských Mikulčic, tedy ze slovensko-moravského pomezí, maminka Terezie, rozená Kropáčková, pocházela z Hustopečí ze smíšeného česko-německého manželství (Tomáš o ní jako pětadvacetiletý ve svém životopisu napsal, že je Němka a že hovořila lépe německy než česky, a o sobě pak „rodem jsem čistý Slovák“). Snad i to přispělo k jeho snaze o porozumění spletitým národnostním zájmům, s jejichž důsledky se Republika československá musela vypořádávat od samého počátku.

TGM byl nazýván prezident-osvoboditel, což bylo jistě případné, nebyl však milován zdaleka všemi obyvateli republiky, v jejímž čele stál. To bylo ostatně příznačné pro celý jeho život, kontroverze budil už jako student a později jako učitel, historik a politik. Od často zmiňované bezmála fyzické potyčky osmnáctiletého Tomáše s ředitelem gymnázia, přes hysterii národovců ve sporu o Rukopisy, Hilsneriádu, spor o smysl českých dějin, po zápas o demokratické směřování republiky.³⁾

Velmi si zakládal na pravdě, jeho nejoblíbenější historickou postavou byl Jan Hus a z modernějších Karel Havlíček. Liberální intelektuálové ho za první republiky vyzdvihovali, příznivci obalili nimbem tatíčkovství, komunisté po roce 1948 naopak odsuzovali a snažili se jej vytěsnit z historie. To se dělo i ve filatelii, stačí se podívat na obal katalogu Pofis ČSR I z počátku

80. let, zaplněný obrázky našich meziválečných známek – s TGM tam není ani jedna, i když těch s jeho portrétem vyšlo na čtyři desítky.⁴⁾

⁴⁾ Zde malá odbočka, pro nás filatelisty však nikoli bez důležitosti: Ve sdělovacích prostředcích se koncem ledna objevily zprávy, že nově zvolený prezident republiky Petr Pavel nechce známku se svou podobiznou. Myslím, že by to nebylo šťastné. Sice se i v minulosti ozývaly hlasy, že jde o překonanou monarchistickou tradici, která se v republikánských státech už dávno nedodrzuje, v případě Československa však jde jednoznačně o tradici republikánskou, založenou v roce 1920 trojicí známek s portrétem TGM. Ten dobře chápal význam symbolů, však také jen za první republiky vyšlo s jeho portrétem více než čtyřicet známek a další dvě dokonce i za protektorátu! Svůj portrét pak na známkách měli i všichni další prezidenti, výjimkou byl jen nešťastný Emil Hácha, ale u něj se to zřejmě nestihlo pro krátkost trvání mandátu, a především pro dramatické události, které jej provázely. S vydáním „své“ známky v roce 1989 souhlasil i Václav Havel, který přitom odmítl návrh rytce Josefa Herčíka, aby byl zpodobněn ve svetru a se symbolem Občanského fóra, a přijal až návrh rytce Miloše Ondráčka, na němž je zpodobněn v saku a s kravatou, jak se na hlavu státu sluší. Tehdy byl na výrobu známky jen velmi krátký čas, Havel byl zvolen 29. prosince 1989 a známka vyšla už 9. ledna 1990, tedy za pouhých 11 dní! A to byla tištěna rotačním ocelotiskem kombinovaným s hlubotiskem a musela proto být zhotovena a schválena rytina, což je pracné a zdlouhavé – díky nadšení se to ale nakonec stihlo. Tento způsob tisku známek se u nás přitom už nepoužívá, takže by případná známka s prezidentem Pavlem byla zhotovena ofsetem, což je jednodušší a rychlejší. Václav Havel pak souhlasil i s vydáním známky české, poprvé to bylo 2. 3. 1993, a nakonec jich s jeho portrétem vyšlo sedm. A proč si myslím, že nevydat známku s novým prezidentem by byla chyba? Už Masaryk a lidé kolem něj věděli, že lidé mají rádi symboly. Chtějí mít něco hmatatelného, co by dokazovalo, že věci se daly jinným směrem. Po roce 1918 to byl vznik nového státu, dnes je to - v očích mnoha - naděje budící změna v jeho čele. A co v souvislosti s tím, cenově i prakticky dostupnějšího, si lidé mohou koupit, než poštovní známku za 23 korun, na každé pobočce České pošty. To si mají pořizovat hrníčky za dvě stovky, které s neuměle vyvedeným portrétem Petra Pavla začínají nabízet podnikavci? Myslím, že by pan nový prezident měl věc ještě rozvážit. V kampani hlásal návrat k řádu a klidu, a první co udělá, bude zrušení více než stoleté tradice založené Masarykem? Když už se hodlá radit s lidmi, neměl se jich před tímhle rozhodnutím raději zeptat? Tradice přece mají také svou cenu! Nemluvě o tom, že zrovna tomuhle prezidentovi by to na známce opravdu slušelo! Doufáme tedy, že ve věci známky nakonec názor změní (pokud to už neudělal – samozřejmě vycházím ze stavu, který byl znám před uzavěrkou tohoto čísla Filatelie).

¹⁾ Její první ústava z roku 1920 pak všechny národnosti shrnovala pod jeden československý národ.

²⁾ V rodném listu z roku 1823, vystaveném v městě Holíč, od Kopčan vzdáleném čtyři kilometry, je – jak bylo tehdy v Horních Uhrách běžné – jeho příjmení zapsáno podle maďarského pravopisu Maszárik (čárka nad druhým „a“ je na kopii, kterou jsem měl k dispozici, jen slabě zřetelná; zda byla skutečně na originálu jsem nezkoumal) a jméno křestní je dokonce uvedeno latinsky – Josephus. Na Slovensku se však příjmení vyslovovalo Masaryk. To je také už uvedeno v křestním listu Tomáše vystaveném po jeho narození v Hodoníně (od nějž se však dochoval jen opis z roku 1870), a to jak u něj samotného „Tomáš Masaryk“, tak u jeho otce (jehož křestní jméno je uvedeno v české podobě) „Josef Masaryk“.

³⁾ Například proti legendou obklopenému a národem oblíbenému generálu Gajdoovi ve druhé polovině dvacátých let, proti zhoubným důsledkům nedorozumění financování politických stran (například proti údajným korupčním aktivitám Jiřího Stříbrného), iredentistickým snahám Tuky, i v dlouhé řadě dalších případů.

Weinerovo jmenování mně agjde z pera!
Formálně je na povážnou, jmenoval člověka ku
stávajícímu jstě neměl důvody a jemuž jstě to
přímou řekl. Věcně máte v 2. odd. hl.
štábu zapnomených věcí, které jmenování
Weinerovo z mnohých. Jstě si je
předložit!

— Dejdu do ruky k slavnostem
v roce 26. a jstěmu př. rojnovním do
28. října; budeme mít čas na dol, pro
hrd vialky voji, do té doby můžeme

vstít Hughesu (jstěji než telefonem!),
abych se domluvili.

Bude s Bohem a pojedvajíte
doma!
F. P. Masaryk.

Ukázka z obsáhlého dopisu, v němž se (bezmála osmdesátiletý) TGM obrací na F. Udržala už jako na předsedu vlády. V úvodu souhlasí s tím, že Udržal odejde z čela ministerstva obrany a namísto něj bude ministrem jmenován dr. Karel Víškovský. Dále upozorňuje, že je třeba rozlišit Svatováclavské slavnosti od otevření chrámu sv. Víta a doporučuje, aby Udržal promluvil na slavnostech sv. Václava před jeho sochou.

Hlavním tématem dopisu je však probíhající proces s Vojtěchem Tukou a TGM podrobně vysvětluje své plány pro případ jeho osvobození: „Neodsouzení Tuky po tom, co bylo dáno veřejnosti procesem, byla by velká chyba. Nemohl bych k tomu mlčet. Proto předem upozorňuji: v tom případě bych hned propustil min. justice. Neboť prokázal by slabost a polit. neschopnost i tím, že proces začal, i tím, že svolil k očividnému polit. machlu. V zakončení procesu má tedy všecek interes vláda a tudíž i Vy, jako předseda vlády. Propustil bych také oba slov. ministry a postaral se o obnovení procesu. Mám zprávy, že se v kruzích koalických a zejména ve straně luďácké mnoho mluví o plánu amnestie a pod. nemožnostech, ale to je plané mluvení polit. diletantů.“ (V. Tuka, slovenský politik, byl skutečně odsouzen na 15 let odnětí svobody za špionáž ve prospěch Maďarska.) K případu R. Gajdy se vztahuje 4. část dopisu: „Weinerovo jmenování mně nejde z pera! Formálně je na povážnou jmenovat člověka, ku kterému jstě neměl důvěry a jemuž jstě to přímou řekl. Věcně máte v 2. odd. hl. štábu zapnomených věcí, které jmenování Weinerovo znemožňují. Dejte si je předložit!“ (Je kuriózní, že prezident republiky upozorňuje ministra národní obrany, kde má ve svém resortu uloženy důležité doklady.) Vážnost prezidentových obav z odposlechu (sympatizanty s fašismem) naznačuje závěr dopisu: „Do té doby můžeme užít Hughesu [dálnopisu - pozn. FB] (jistěji než telefon!), abychom se domluvili.“

Dopis uveřejňuji i jako ukázkou toho, jak značně se TGM jako prezident republiky zapojoval do praktické politiky. Takový aktivismus by přitom dnes byl mnohými považován za nepřijatelný – přesto je Masaryk připomínán jako vzor a osobnost hodná následování. To jen na okraj k mnohdy kritizovaným aktivistickým snahám současného – a zjevně i budoucího – prezidenta.

Nejsem jistě sám, pro koho známky s portrétem TGM mají zvláštní místo v srdci a kdo se jim rád věnuje. A nejde jenom o vzácnosti a rarity, jakými jsou například neupotřebená známka 3 Kč 1925 se svislou průsvítkou v poloze 3, retuší na nezoubkované hodnotě 500 h TGM s přetiskem SO 1920 nebo některé nedostupné zkumové tisky. Bává mě i objevování zajímavostí na běžných, a tedy levných hodnotách, které často po léta unikají pozornosti sběratelů. K takovým patří známky vydání k 80. Masarykovým narozeninám z roku 1930, z badatelského hlediska stojící nezasloužené spíše na okraji zájmu, s něž si teď několik zajímavostí ukážeme. Nepůjde přitom o čtyři „vznešené“ příležitostné hodnoty velkého formátu, ale o trojici běžných malých výplatních známek, vydaných celkem ve více než půldruhamilardovém nákladu a zabírajících ve většině sbírek pouhých tři až pět políček.

Vyhledal jsem jejich zásobu ve skladu Profilu, každou z té trojice vzal do pinzety a pozorně si ji prohlédl z obou stran. Výsledky prohlídky vám teď představím.

Centrování

Začínám jím proto, že jde o věc týkající se každého sběratele, od začínajícího budovat generální sbírku po studijního. První, čeho bychom si na těchto v podstatě běžných známkách měli všimnout, je umístění jejich obrazu vůči zoubkování. Když se na to zaměříte, s překvapením zjistíte, že naprostá většina ze všech tří hodnot je více či méně decentrovaná, takže najít dokonale centrovaný kus není lehké. Pokud si tedy můžeme vybrat, stojí za to věnovat této věci pozornost a do sbírky si opatřit známky centrované co nejlépe. To přitom nebude tak snadné, protože i když takovou známku objevíte, jako na potvoru bude mít třeba kratší zoubek nebo zoubky, vadu lepu, prostě je s tím potíž. To ale současně znamená, že dokonale centrované kusy s nepoškozeným zoubkováním a i jinak v bezvadné jakosti mají výrazně vyšší cenu než známky v jakosti běžné. Tuto skutečnost katalog sice nemůže vystihnout, ale my to teď už víme, a kdybychom jednou své známky prodávali, patřičně k tomu přihlídneme při stanovování ceny.

Hezky centrovaná známka, ale s kratšími zoubky na levé straně.

Ovšem i známky decentrované mají svou přitažlivost. Pokud je získáme za přiměřeně levnou cenu, můžeme se pokusit sestavit soubor kusů decentrovaných všemi možnými směry, jichž je v zásadě osm: do každé ze stran (což je celkem běžné) a pak směrem do jednotlivých rohů (což už zkompletovat tak snadné není). Takový soubor pak má také svou cenu, rozhodně vyšší, než kolik činí pouhý součet cen jeho součástí. Mluvíme přitom samozřejmě o známkách, jejichž obraz nepřesahuje perforaci – pokud ano, cenu to naopak zvyšuje (více o tom v kapitole Zoubkování).

Zejména u známek z poslední řady archu se někdy vyskytuje dolů posunuté zoubkování, takže mají výrazně vyšší formát. Méně časté jsou známky z řady horní, se širokým horním okrajem. V obou případech je možné pokusit se sestavit sérii všech tří hodnot s takovým neobvyklým rozměrem.

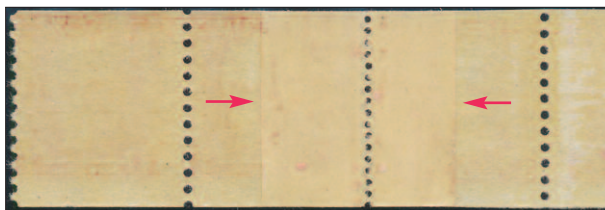
Typy

U hodnoty 50 h rozlišujeme dva typy. Katalogy jako rozlišovací znak obvykle uvádějí další linku pod portrétem, která je doplněna u II. typu, zatímco u I. chybí. Rozdíl je však víc a zrovna tahle linka se někdy méně zkušeným sběratelům plete. Já se například dívám spíše na vodorovnou linku nad levou hodnotou, která u I. typu chybí, jiné jsou i vlasy vpravo – u II. typu jsou většinou méně výrazné.

Papír

Složky, přeložky, zvrásnění papíru a papír nastavený sice vyhledávali už naši dávní předchůdci, ale vzhledem k leckdy menší nápadnosti neobjevili všechno, takže stojí za to i v přebraném levném materiálu (tedy i mezi známkami razítkovanými) pátrat po nerozložených složkách či přehlédnutém nastaveném papíru. Se složkami přitom doporučuji nakládat opatrně, aby se při jejich narovnávání papír neroztrhl; totéž, a dokonce ještě víc, platí pro rovnání papíru zvrásněného.

U běžných známek můžeme rozlišit papír slabý (ten se vyskytuje standardně), a pak silný nebo naopak velmi slabý, které se vyskytují spíše ojediněle.

Občas se jako znalec setkávám se známkami na papíru prosvítajícím, který jako „pergamenový“ u hodnot 50 h a 1 Kč uvádí katalog Ekstein z roku 1939 a dokonce je i oceňuje. Já jsem však v tomto případě zdrženlivý a domnívám se, že by klasifikace tohoto papíru měla být ještě zodpovědně prozkoumána.

Tisk

U známek vydaných v tak velkém nákladu stojí za to poohlédnout se i o podobě tisku, vedle té standardní se můžeme setkat s tiskem jakoby nejasným až „rozplýtvým“ a s tiskem smykovým. Obojí se sice vyskytuje zřídka, ale protože většina sběratelů tomuto hledisku nevěnuje pozornost, můžeme si při vynaložení času a troše štěstí levně obohatit sbírku zajímavými kousky.

Tiskové vady

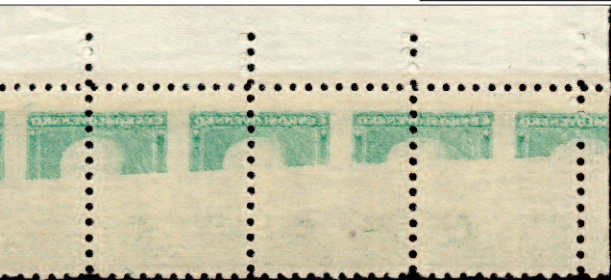
Sem patří zejména různé skvrny tiskové barvy a barva rozmazaná. Jde většinou o důsledek nesprávné práce stíracího zařízení. Tyto odlišnosti byly oblíbené už za první republiky a pilně je vyhledávali tehdejší sběratelé a obchodníci, takže mezi přebraným materiálem je dnes nalezneme těžko. Stojí za to ale prohlížet staré výběry a zbytky starých sbírek, v nichž je pozdější majitelé ponechali, protože se soustředili na nápadnější a dražší položky.

Vedle nich se vyskytují i skvrny bílé, jako důsledek přílišného vytření barvy z tiskového válce, nebo jako důsledek ulpění cizího tělíska na potiskovaném papíru, po jehož odpadnutí je vidět nedotisk.

Obtisky

Vyskytují se zřídka, obvykle jsou slabé, neúplné i úplné, většinou značně posunuté. Strojové jsou pod lepem, archivové na lepu. U archivových je třeba dát pozor, zda nejde o zbytky barvy obrazu známky, která se vlivem vlhkosti přichytila na lep exempláře zkoumaného. To snadno poznáme podle toho, jestli je ve zvětšení povrch barvy obtisku homogenní, v opačném případě jde o známku poškozenou. Díky výraznému posunutí obtisku se mohou vyskytnout i

jako meziarší, i když přední strana pásky má standardní podobu.

Barva

U všech tří hodnot můžeme najít značné rozdíly odstínů barvy jako důsledek odlišného složení namíchané barvy použité při tisku různých částí nákladu. Jiným důvodem odlišnosti je někdy slabý tisk.

Pozor je třeba dát na rozdíly vzniklé dodatečně, v důsledku nevhodného uložení nebo vystavení světlu, což se projevuje nejčastěji u jednokorunovky, protože červená barva obecně snadněji podléhá změnám a tmavne (někdy dokonce jen na části obrazu známky).

Samostatnou kapitolou jsou padělky, tedy známky odbarvené. Nejčastější jsou „modré“ padesátihaléřovky, vzniklé mnohdy díky dětským hračkám-laboratorům „Malý chemik“, v nichž návod na jeden z pokusů začíná slovy „vezmi zelenou známku, ponoř ji do činidla a ona se změní na modrou“. Takto odbarvené známky často skončily v krabici s jinými běžnými hodnotami a když je v nich po čase našel začínající filatelista, domníval se, že narazil na raritu. Radost však obvykle trvala jen do první výměnné schůzky, na níž ho zkušenější kolegové uvedli do reality.

Nebezpečnější mohou být známky jejichž odstín je chemicky pouze zesvětlen, vydávané za výrobní vady, chybotisky nebo zkusmé tisky. Samozřejmě tomu tak není, jde o padělky (pokud k odbarvení došlo záměrně /například tak postupoval výrobce padělků „skupiny P“/), nebo známky poškozené (pokud se tak stalo nezáměrně, například nevhodným uložením) – v obou případech je jejich cena nepatrná (stejně jako u zmíněné „modré“ 50 h).

Lep

Standardní podoba lepu je bílý se svislými pruhy širokými cca 5,5 mm. Na některých známkách je lep slabě nebo dokonce silněji nažloutlý, s odstupem bezmála století je však obtížné určit, zda jde o jinou podobu lepu, nebo o důsledek nevhodného uložení.

Svislé pruhy jsou důsledkem práce přidavného zařízení rotačního lisu Stickney, které lep nanášelo na pruh potíštěného papíru před jeho perforováním a rozřezáním na přepážkové archy nebo svitky. Podoba těchto pruhů je značně rozdílná, od silně vytlačených (na horním nebo dolním okraji archu jsou vytlačeny i do papíru, i když tyto okraje nejsou lepem opatřeny, někdy jsou zřetelné dokonce i z přední strany), přes slabě až nezatelné vytlačené, po lep zcela bez pruhů.

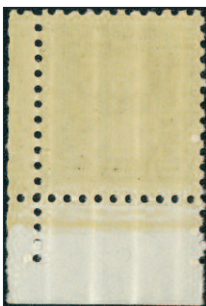
Velmi slabě vytlačené pruhy se padělatelé někdy snaží „zatlačit“ zpět do papíru a lepu lisováním, přejížděním knihařskou kostkou, nebo prostě slabým přtlakem přjetím hranou pinzety přes lep známky položené v dlaní druhé ruky, takže se její papír prohne do obloučku. Po narovnání se však původní podoba lepu se slabými pruhy objeví znovu.

Podoba skutečného lepu bez pruhů je poněkud odlišná od lepu běžného – je nanesen v silnější vrstvě a na jeho povrchu je zjevné, že na něj nebyl v průběhu nanášení a sušení vyvinut tlak, takže vypadá spíše jako slitý. Známky s takovým lepem jsou ale vzácné, u naprosté většiny exemplářů s lepem „bez pruhů“ jde totiž o jev zdánlivý, protože slabé stopy pruhů u nich při prohlídce v silném bočním světle nakonec nalezneme.

Samozřejmě je třeba dát pozor na lep padělaný, vydaný za lep bez pruhů.

Vedle pruhů svislých se na některých známkách vyskytují i mnohem hustší „pruhy“ vodorovné, někdy nazývané i rýhování. Vznikly nezávisle na pružích svislých a nalézt je můžeme jak na lepu s pruhy svislými, tak bez nich. „Rýhování“ se vyskytuje poměrně zřídka a stojí tedy za to jej hledat.

Poslední zajímavou skupinou jsou známky s lepem „krupičkovým“; i ten se vyskytuje zřídka. Obsahuje drobná zrnka nečistot a stopy po těch, které později odpadly. Po jeho vzniku jsem nepátral, nejde však o dodatečné poškození, můžeme jej tedy řadit k výrobním vadám (takto jistě neměl standardní lep vypadat). Na obrázku je takový lep současně s malým archovým obtiskem.

Zoubkování

Perforace známek je řádková o rozměru 9¼, provedená na přidavném zařízení rotačního lisu Stickney. Už jsme zmínili, že většina známek má obraz mírně či více decentrovaný, a to všemi směry a jejich možnými kombinacemi, ale v rámci perforace – takové posuny přitom cenu známek spíše snižují.

Vyskytují se však i známky, u nichž perforace (zejména svislá) prochází skrz obraz, což je naopak považováno za zajímavou výrobní vadu, která cenu známek zvyšuje (a to i značně, podle velikosti posunu).

Zcela ojedinělý LH rohový 20-blok známek I. typu s výrazně posunutým svislým zoubkováním a lepem bez pruhů!

Menší posuny se vyskytují i u známek svitkových.

Vzácně se vyskytuje tak výrazný posun jedné řady svislé perforace, že známky z příslušného sloupce (obvykle prvního) jsou vlastně zleva nezoubkované (obrázek takového případu je uveden v Monografii č. 3 na s. 182).

Už jsme zmínili, že zejména u dolní řady archu se v menším počtu případů vyskytuje silně odskočené dolní zoubkování, takže známky jsou výrazně vyššího formátu. U levých dolních rohových kusů se pak des-

kové číslo místo na okraji archu zčásti – a vzácně i zcela – nachází na ploše známky.

Setkat se lze i s perforací „zkomolenou“; okolnosti jejího vzniku jsem v literatuře nenašel a sám se jimi zatím nezabýval.

Známky s vadami perforace stojí za to hledat i na celistvostech (především na těch „filatelistických“). To ostatně platí pro většinu v článku zmíněných zajímavostí.

Nahoře: vychýlený a vynechaný PO v důsledku poškození perforátoru – vyhnutý a vylomený razník.

Atraktivní jsou vynechané perforační otvory, zejména když se dochovály v okraji archu nebo mezi známkami.

Někdy jsou perforační otvory sice vynechané, ale razník v perforačním zařízení nechyběl, byl však kratší nebo vyhnutý, a ve zvětšení v příslušném místě vidíme jeho vytlačenou stopu ve tvaru neprosekutého kroužku.

Často se vyskytují jen zdánlivě vynechané perforační otvory, ve skutečnosti standardně prosekuté, u nichž pouze nedošlo k vypadnutí konfety. Tento stav snadno zjistíme prohlídkou ve zvětšení.

Tisk na okrajích archu

Na dolním okraji hodnoty 1 Kč s některými DČ, pokud mají dostatečně široký okraj, můžeme nalézt horní část kroužku v barvě známky, zřejmě otisk hlavy upevňovacího šroubu. Jde o řídký případ, kterému ale většina sběratelů nevěnuje pozornost, proto stojí za to se po něm dívat.

Desková čísla

U tří popisovaných hodnot se nacházejí v levém dolním rohu archu, tedy pod 181. známkovým polem, u svitkové 1 Kč pod každou 20. známkou z dolní řady archu (naprostá většina jich ale byla odříznuta). Jsou různě časté, zdaleka nejvzácnější je DČ 2-2A u hodnoty 60 h, což už zachytily katalogy za první republiky.

Při přípravě tohoto článku se mi potvrdila zkušenost, že při oceňování svěžích čtyřbloků se vzácnějším DČ není možné vycházet jen z ceny jednotlivé známky s DČ „plus něco za zbylé známky“, protože svěžích čtyřbloků je výrazně méně, než svěžích jednotlivých rohových známek. Důvodem je skutečnost, že je sběratelé za první republiky často připevňovali do alb nálepkou umístěnou na horních známkách, vyskytují se tedy častěji ve stavu */***. Skutečně svěží čtyřbloky s DČ mají tedy cenu vyšší (a to i výrazně), než je pouhý součet ceny známky s DČ a ceny zbylých tří známek.

Setkat se můžeme i se zoubkováním dvojitým či vícenásobným, obvykle vzniklým v důsledku přeložky.

Ojedinelý LD rohový čtyřblok se vzácně se vyskytujícím DČ, posunem dolní perforace, „nejasným“ (jakoby rozpítným) tiskem a lepmem zcela bez pruhů.

Desková čísla se často vyskytují těsně u vodorovné perforace nebo dokonce částečně v ní, řada sběratelů však raději vyhledává exempláře centrované tak, že nad DČ je malá mezera, nebo naopak kusy, kde DČ leží zčásti nebo dokonce celé na ploše známky.

DČ jsou obvykle vytištěna stejně dobře, jako samotné známky, lze však nalézt exempláře s deskovým číslem vytištěným výrazně slaběji (jde o důsledek nedostatečného nanesení barvy do tohoto místa, nebo jejího příliš silného vytření). Atraktivní by byl případ, kdy by číslo nebylo zřetelné vůbec (což ale neznamená, že na desce nebylo přítomno).

Pokud jde o deskové číslo u svitkových známek, většina sběratelů se musí spokojit s kouskem horní části čísla 2 nebo 2A. Celé číslo se vyskytuje jen u známek s celým dolním okrajem, což je podoba, která nebyla uvedena do poštovního provozu a pokud se vyskytne, jde zřejmě o exempláře z reprezentačních darů ministerstva pošt a telegrafů (například u příležitosti výstavy Bratislava 1937).

Ale i svitková známka s malým kouskem DČ na dolním okraji stojí za hledání, protože se nevyskytuje příliš často. Být se přitom nemusíme padělků vzniklých odříznutím vodorovného zoubkování běžné známky s deskovým číslem a odskočeným dolním zoubkováním (takže se část DČ nachází na známce). DČ svitkových známek jako jediná jsou totiž nahoře zakončena obloučkem, zatímco DČ 1-1A a 4-4A jsou nahoře špičatá a DČ 3-3A a 5-5A jsou zakončena vodorovně.

U svitkových známek se před prvním sloupcem archu nachází otisk mezery mezi polovinami tiskového válce, a to v podobě svislé čáry v barvě známky. Do sbírky lze zařadit čáru nacházející se uprostřed svislé perforace, nebo na pravém či levém okraji známky.

Ostatní rohy

Jiné rohové známky a čtyřbloky než ty s deskovým číslem se netěšily pozornosti většiny sběratelů, takže se jich dochovalo výrazně méně. Teprve se zvýšením zájmu o sbírání miniatur se ukázalo, že zejména horní rohové kusy a čtyřbloky jsou vzácnější a někdy i dražší, než kusy a čtyřbloky s deskovým číslem.

Čtyřbloky

Čtyřbloků se u tří hodnot dodávaných v arších přes značný zhotovený náklad dochovalo kupodivu poměrně málo, dokonce se dá říci, že je jich snad víc rohových s deskovým číslem, než jen těch obyčejných. Proto si zaslouží přírážku k ceně v nich obsažených známek (odhadem tedy cena jedné známky krát minimálně 6).

Zaváděcí pásky

Hodnota 1 Kč byla vedle běžné archové úpravy vydána i jako svitková, tedy zoubkovaná jen svisle. Svitky obsahovaly tisíc známek a na jejich začátek byla vlepena zaváděcí páska. V době platnosti těchto svitkových známek si začátek kotouče pořídila řada sběratelů a zásobili se jimi i filatelističtí obchodníci. Později však o ně už nebyl takový zájem, takže se dodnes občas vyskytnou i v počtu několika kusů ve starších výběrech a nepracovaných obchodních zásobách. Nejsou vysloveně vzácné, ale protože pro nepraktický formát (délka 30 cm) se jich většina dochovala vícenásobně přeložených nebo dokonce neúplných, exemplářů v dobrém stavu je poměrně málo a stojí za to se po nich dívat.

detail potištěných částí pásky
(nepotištěnou část nezobrazujeme)

25. 11. 1931

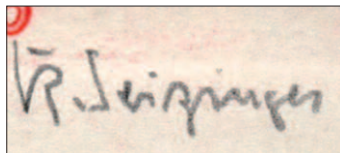

Zkusmé tisky a podpisy rytce

Jako u ostatních vydání z té doby i u nízkých hodnot TGM 1930 vznikly a dochovaly se zkusmé tisky – otisky původní rytiny provedené na lístku papíru. Nejde však o věc, na kterou by bylo možné narazit jako na přehlédnutou a nabízenou za pár korun, jako je tomu u většiny dnes zmíněných zajímavostí a odchylek, proto je zmiňuji jen na okraj a pro úplnost.

Větší naději máme při hledání podpisu Karla Seizingera, rytce, který byl autorem této emise. Vyskytuje se obvykle na dolním okraji archu u jednotlivých známek, pozor je však třeba dát na padělky podpisu (nevyskytují se často, ale v téhle věci jeden nikdy neví!).

Celistvosti

Pro velký náklad těchto výplatních známek patří naprostá většina jimi vyplacených celistvostí k běžným, a tedy levným - pokud vůbec prodejným. I tady však stojí za to pečlivě prohlížet zdánlivě běžné dopisy a dopisnice, protože se mezi nimi může vyskytnout přehlédnutá zajímavost. Jde o celistvosti podané k přepravě v den uvedení známek do poštovního provozu, u těch z archového vydání tedy 2. ledna 1930, u svitkové o rok a tři týdny později, 24. 1. 1931. Takové FDC by bylo přirozeným úvodem do exponátu věnovaného této emisi. Obdobně zajímavé je i použití v poslední den platnosti, tedy 15. 3. 1937, a samozřejmě celistvosti se známkami tolerovanými nebo přehlédnutými poštou po dni skončení platnosti. Zajímavé frankatury můžeme najít v celém období mezi těmito krajními daty, například jako násobné jednobarevné do ciziny, R+Ex-, přepravené potrubní poštou, s razítkem poštovny nebo vlakové pošty, použité na různých formulářích (například jako vyúčtování poštovního na soudních listinách) a příkladů jistě existuje více. Hledat

R-dopis se zdánlivě všední frankaturou 3x 1 Kč, ale podaný na poštovně, což je málo časté. Navíc jde o poštovnu Jedlové Kostofany, jejímž vyúčtovacím p. ú. byly Topoľčianky, letní sídlo TGM, což má nepřímou souvislost s naším článkem. Právě z Topoľčianek odeslal TGM dopis vyobrazený na s. 3, což je před datem vyjádřeno zkratkou „T.“.

je samozřejmě možné i různé výrobní vady známek, a to i na těch nejvšednějších celistvostech. Toto téma by si však zasloužilo vlastní článek a bylo by hezké, kdyby se takového úkolu ujal některý ze čtenářů Filatelie.

Perfíny

Samostatnou kapitolou je sbírání známek opatřených perfíny a samozřejmě i celistvostí s nimi. Kdo by se do takového sbírání chtěl pustit, zjistil by, že jednotlivé smyté známky této emise s perfíny se vyskytují poměrně často, a díky tomu z nich lze vytvořit zajímavou sbírku. S celistvostmi to není tak snadné, ale trpělivé prohlížení i levných souborů může přinést své ovoce. Tématu perfinů a jejich ocenění se podrobně věnuje 24. díl Monografie, kterou lze všem zájemcům o tento dříve podceňovaný obor jen doporučit.

Co říci závěrem? Potěšilo mě, že díky článkům o levných známkách z dob první republiky a začátku protektorátu – emisi Znak 1929 a letecké 30 h 1939 – si tohoto opomíjeného materiálu začalo všímat více sběratelů a někteří se do redakce Filatelie pochlubili zajímavými objevy a úlovky. Přál bych si, aby stejný osud potkal i nízké hodnoty emise TGM 1930, jichž se dochovalo tolik, že dodnes patří k našim nejběžnějším. Pokud by vás k tomu podnítil tento dnešní článek, splnil by účel, pro nějž jsem jej psal.